

2015-10-23

Avdelningen för juridik
Germund PerssonJustitiedepartementet
103 33 Stockholm

Begäran om ändring av reglerna om god man för ensamkommande barn

Sammanfattning

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) anser att regeringen snarast bör ta initiativ till att se över systemet med gode män för ensamkommande barn.

Enligt SKL är det ytterst angeläget att lagen om gode man för ensamkommande barn ändras. Inriktningen bör vara att ensamkommande barn istället för en god man ska få en professionell företrädare utsedd.

Förbundets ställningstagande

Bakgrund

När ett ensamkommande barn kommer till Sverige har barnet rätt att få en god man. Den gode mannen är den som i förälders ställe bestämmer i alla frågor runt barnet, personliga såväl som rättsliga och ekonomiska. Uppdraget är temporärt i avvaktan på beslut om uppehållstillstånd eller avvisning/utvisning.

Lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn, Lgeb, som reglerar detta system, trädde i kraft för tio år sedan. Då sökte omkring 400 ensamkommande barn asyl i Sverige. Fram till och med september uppgår antalet asylsökande ensamkommande barn till över 14 000.

Systemet med gode män för ensamkommande barn har enligt SKL:s uppfattning stora brister. Det beror dels på den stora mängden ensamkommande barn och svårigheterna att rekrytera gode män, som uppfyller de villkor man måste ställa på sådana, dels på behovssituationen för barnen och uppdragets karaktär. Dessa brister och problem beskrivs i det följande.

Uppdragets karaktär

Uppdraget som god man är ett frivilligt uppdrag av civilrättslig karaktär. Systemet med gode män är uppbyggt kring att lekmän ägnar sig åt uppdraget på sin fritid.

Detta är svårt att förena med de komplicerade frågor kring ett barns livssituation som en god man för ensamkommande barn kan ha att ta ställning till och avgöra. Den gode mannen kan på förhand inte säkert veta vad uppdraget innebär. Eftersom uppdraget är av civilrättslig karaktär, finns heller inte någon särskild ordning för att ge hjälp eller

stöd som behövs, även om överförmyndarna numera har ett utbildningsansvar. Ett uppdrag som god man för ett ensamkommande barn kräver regelmässigt att den gode mannen ställer upp på dagtid vid alla möten hos Migrationsverket, i boendet och skolan, hos polisen, läkare med mera.

Det finns redan i dag personer som har godmanskapet som enda sysselsättning. Dessa lyfts ibland fram som goda exempel, men medialt har också kritik riktats mot gode män som har alltför många uppdrag. I sammanhanget måste också beaktas att tanken med dagens lagstiftning inte är att uppdraget som god man ska vara en persons huvudsysselsättning, utan det handlar om ett mera ideellt uppdrag som ska skötas på fritiden.

Ansaret att förordna gode män

Enligt SKL:s uppfattning är det en tveksam lösning att det är överförmyndaren som har till uppgift att rekrytera, utbilda och utöva tillsyn över gode män för ensamkommande barn. Överförmyndaren har t.ex. ingen kompetens i frågor som rör vårdnaden av barn. Det är ett område som hör hemma hos de sociala myndigheterna.

I dag har det dessutom, i takt med att antalet barn ökar, blivit en övermäktig uppgift att hitta personer som är villiga att ta på sig uppdraget som god man, och värst är det för kommuner med små resurser. Vart ska de vända sig när det inte längre finns några frivilliga gode män att rekrytera? Hur ska överförmyndarna hitta "lämpliga" personer då så många barn kommer? Detta ska ses mot bakgrunden att överförmyndarna från den 1 januari 2015 har ett än större ansvar att dels utbilda gode män, dels ställa högre krav på lämpligheten hos tilltänkta gode män.

Oklar lagstiftning

Så snart ett barn fått uppehållstillstånd har det, precis som andra barn i Sverige som står utan föräldrar, rätt till en av tingsrätten förordnad vårdnadshavare. Enligt 10 § § Lgeb ska socialnämnden i den kommun där barnet vistas (= befinner sig) väcka talan om särskilt förordnad vårdnadshavare. Enligt socialtjänstlagen (SoL) är detta däremot placeringskommunens ansvar, det vill säga den kommun som Migrationsverket anvisat barnet till. I många fall är inte barnet kvar i anvisningskommunen och detta ställer till det för överförmyndare och socialnämnder i hela landet. Vilken lagstiftning gäller och vem har egentligen ansvaret? Detta är en oacceptabel ordning, som måste klaras ut.

Utdragna processer innan godmanskap kan upphöra

Även om ansvarsfrågan har klarats ut och kommunen har hittat ett förslag till lämplig vårdnadshavare så att talan om särskild förordnad vårdnadshavare kan väckas i tingsrätten, innebär det inte att frågan är löst. Det är enligt vår erfarenhet inte ovanligt att tingsrätterna börjar söka efter vårdnadshavare utomlands enligt äldre bestämmelser,

trots att ensamkommande barn inte ska omfattas av den lagstiftningen. Det har inneburit att processen med beslut om en särskilt förordnad vårdnadshavare kan ta upp till ett år eller längre.

Resultatet är att barnet under denna tid har kvar sin gode man, som har en betydligt sämre rättslig ställning än en vårdnadshavare. Till exempel har den gode mannen inte behörighet att ansöka om ett så grundläggande stöd som barnbidrag, eftersom det enligt socialförsäkringsbalken krävs en vårdnadshavare för detta.

Enligt Lgeb ska godmanskapet upphöra om barnets vårdnadshavare anländer till Sverige och är i stånd att utöva vårdnaden och förmynderskapet. I de flesta fall är det naturligt att barnet, oavsett om det fått uppehållstillstånd eller inte, får bo hos sin familj när denna kommit till Sverige och söker asyl här. Men enligt Skatteverkets regler måste föräldrarna först få uppehållstillstånd och folkbokföras innan de kan registreras som vårdnadshavare för sitt barn. Detta kan i dagsläget ta många månader och ibland år. Under denna tid måste godmanskapet kvarstå. Om den gode mannen entledigas står barnet utan ställföreträdare och det får inte ske.

Utsatta EU-medborgare

Ensamkommande barn som kommer från ett EU-land omfattas inte av Lgeb. Då polis och socialtjänst hittar sådana barn finns ingen vårdnadshavare i landet, men god man kan ändå inte förordnas eftersom barn inte omfattas av Lgeb. Det är bara barn som söker uppehållstillstånd omfattas Lgeb och barn från EU-länder har uppehållsrätt och har därför inget behov av att söka uppehållstillstånd.

Hur man ska se på företräderskapet för sådana barn är en fråga som behöver utredas närmare.

Förslag till lösning

De beskrivna svårigheterna och problemen, tillsammans med en rad andra, har skapat en ohållbar situation för kommunerna. Detta drabbar även barnen. SKL anser att tiden nu är mogen för att se över lagstiftningen om ensamkommande barn för att säkerställa att Sverige inte bryter mot barnkonventionens grundläggande punkt, att alla barn ska behandlas lika.

Enligt SKL bör Lgeb avskaffas. Barnen bör i stället mötas av professionella företrädare med specialkompetens. Sådana professionella företrädare skulle kunna följa barnen under månaderna fram till Migrationsverkets beslut.

Ett liknande system används i dag i Nederländerna med goda resultat. Där kan en socionom med rätt utbildning ha hand om ett tjugotal barn och rutinerna är inarbetade.

Och när ett barn sedan får uppehållstillstånd bör liksom idag en särskilt förordnad vårdnadshavare utses, på samma premisser som för alla andra barn i Sverige som förlorat sina föräldrar eller på annat sätt inte har sina föräldrar som vårdnadshavare. Dem

professionella företrädare som följt barnet under asyltiden skulle då kunna fortsätta att vara den barnsekreterare som barnet har rätt till. En sådan lösning skulle också kunna ge samordningsvinster både på det personliga planet och från ekonomisk synpunkt.

För ett land som Sverige anser SKL att det måste finnas ett modernt system som ger det enskilda barnet den hjälp det behöver på ett rättssäkert och värdigt sätt.

SKL anser därför att regeringen snarast bör ta initiativ till att se över systemet med gode män för ensamkommande barn. Enligt SKL är det ytterst angeläget att lagen om gode män för ensamkommande barn ändras. Inriktningen bör vara att ensamkommande barn istället för en god man ska få en professionell företrädare utsedd.

Sveriges Kommuner och Landsting

Lena Micko
Ordförande